

AZ ISMERETLEN URÁNIA

Popcornmentes övezet

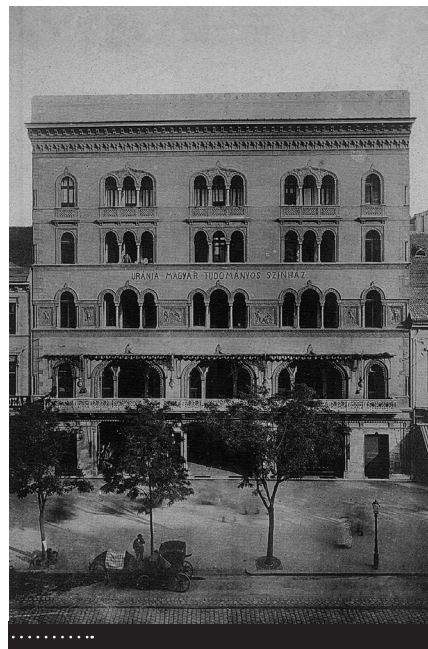
KOVÁCS KATA

A NAGYSZABÁSÚ KÖTET 340 OLDALON, 260 FOTÓ ÉS DOKUMENTUM, ÉRDEKES TANULMÁNYOK, INTERJÚK ÉS VISSZAEMLEKEZÉSEK SEGÍTSÉGÉVEL TEKINTI ÁT AZ URÁNIA FILMSZÍNHÁZ LEGENDÁS TÖRTÉNETÉT.

A mozibezárások idején szívfájdító élmény kézbe venni az Urániáról szóló tanulmánygyűjteményt, felidézni a hangulatát, kulturális, politikai, film- és építészettörténeti összefüggésekkel bír, kalandos múltját az első bűvészelőadásoktól az Uránia-védő csendes tüntetésektől az ezredfordulás nagy felújításig. *Az ismeretlen Uránia – Fejezetek egy filmszínház történetéből* nem egyszerű tanulmánykötet: ugyanúgy szól a filmtörténet iránt bolonduló cinephileknek, az építészet- és az egyre szélesebb körben népszerű hely- és várostörténet, a tematikus városnéző séták, programok (Hosszúlépés. Járunk?; Budapest 100) rajongóinak. Mint ahogyan az Uránia sem csak egy a budapesti mozik közül, és nem csupán kiemelt intézményi státusza és mérete, de sajátos kialakítása, egyedülálló architektúrája és atmoszférája is megkülönbözteti, nem csoda, hogy a világ

legszebb mozijai között tartják számon. Története bővelkedik a fordulatokban, több baleseten, állapotromlásban, felújításon, nézőszám-vesztésen majd újjászületésen van túl. A könyv megjelenésének két apropója is van: 125 éve épült a kezdetben Rimanóczy-ház névre hallgató ingatlan, 120 éve pedig itt forgatták le az első, már játékfilmes elemeket is tartalmazó magyar filmet, *A táncz*-ot. A Pekár Gyula azonos című kultúrtörténeti előadásának illusztrációjaként létrejött munkát az Urániában lehetett először látni 1901 április 30-án, e dátum egyben a magyar film születésnapja.

A négy gondolati egységre tagolódó könyv első szakasza az eredetileg Kerepesi út 21. alatt álló épület történetét mutatja be. Itt esik szó az 1930-as átépítésről és az 1967-es felújításról, mely a ház állapotának súlyos romlása miatt volt szükséges (Kelecsényi Krisztof művészettörténész *Egy mór palota a Rákóczi úton* című tanulmánya). Torma Ágnes szélesebb látókört biztosítva a móros-keleties építészet európai történetét ismerteti: az irányzat legjellegesebb képviselője a granadai Alhambra, a zenés-táncos műsorokat kínáló színházaknak pedig jó ideig ez volt az egyik közkedvelt stílusa a londoni Alhambra Színháztól a düsseldorfi Arab Kávéházig. Mányi Istvánnal, az Uránia ezredfordulás felújításának vezető építészével és Szebeni Nándor építész-művészeti díszfestővel Buglya Zsófia készítette interjút. A beszélgetések nem csak az eredeti tervpályázat és a restaurálás szellemiségét és koncepcióját, a ma ismert épület átalakított tereit szemlélítik, de azt a mély elkötelezettséget is,

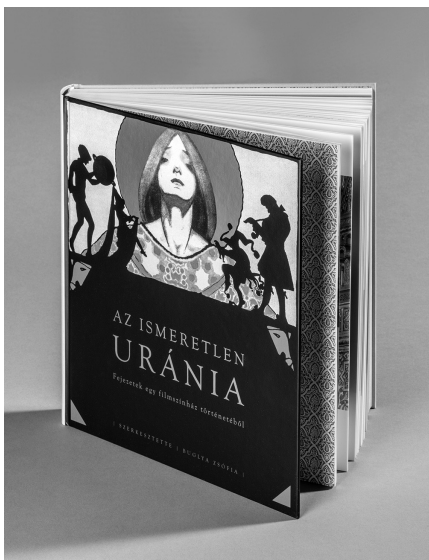
Az Uránia épülete 1899-ben.

amellyel az átalakítást vezető szakemberek a megújult funkciókat kialakították.

Az első évekre visszatekintő második rész az épület átadásának idejére repít vissza. Molnár Dániel színháztörténész a múlt századforduló szórakoztatóiparában kalauzol, Oroszi Antal Rimanóczy-házban üzemeltetett Caprice mulató sorsát mutatja be. Csordás Lajos városkutató a mulató szűkebb környezetéről, az egykori Kerepesi út világáról, boltjairól, klubjairól, palotáiról és fogadóiról, a kávéházakról és az itteni szellemi életről szól.

A harmadik rész tárgyalja *A táncz* születésének szélesebb kontextusát. Az itt szereplő írások között van, amelyik korábban már máshol is olvasható volt – Magyar Bálint friss jegyzetekkel ellátott szövege az Uránia egykori filmgyártásáról –, Gajdó Tamás színháztörténész tanulmánya pedig a korabeli színházi bemutatók, a mulatók, orfeumok világában nyújt eligazítást és helyezi el az intézményt. *A táncz* keletkezéstörténete a korabeli szövegeken, a sajtó beszámolóin és más dokumentumokon (színlapok, fényképek, műsorfüzetek, plakátok, filmszalagdarabok) keresztül is meglevenedik.

A könyv negyedik részében (*Egy filmszínház alakváltozásai*) Barkóczi Janka filmtörténész a német érdekkörbe tartozó UFA-Uránia időszakát (1930-1944) dolgozza fel, Murányi Gábor történész

a második világháború után a kommunista párt kezelésébe vett Uránia programjának erőszakos szovjetizálásáról ír. A könyvet szerkesztő Buglya Zsófia filmesztéta az Urániának eredetileg programszervezője, majd programigazgatója, s a kötet révén megszállott kutatója és ismerője is. Tanulmányaiiban az 1910-es évek történéseit, a moziválás folyamatát ismerteti, valamint a mozi piac kilencvenes években kezdődött átalakulásától, a multiplexek megjelenésétől követi a Nemzeti Filmszínház sorsát, beleértve az 1999-es bezárást is. Ebből az írásból derül ki az is, hogyan kapott az Uránia kiemelt intézményi státuszt és jutott el a nagyszabású műemléki rekonstrukcióig. Az ötvenes évek kultúrájában Forgács

A fekete pillangó.
Sátori Lipót
filmplakátja,
1918.

Iván és Varga Balázs filmtörténészek jelelik ki a filmpalota helyét. A telt házas Budapesten a moziba járás felkapott kapcsolódási forma volt, a Rákóczi úton elegánsan öltözött emberek igyekeztek egy-egy vetítésre, a filmszínházak térképén pedig kiemelt helye volt az Urániának mint emblematikus premierhelyszínnek. Varga Balázs tanulmányát éppen ezzel a képpel nyitja: felidézi egy valójában soha el nem készült mozgókép – Gertler Viktor: *Vidám évek* – díszbemutató-jelenetét, mely Révész György *Éjfélkor* című filmjében szerepel, mely kiemelt dramaturgiai szerepet szentel az Urániának. És a film-a-filmbe betét csupán fikció, „de az Uránia mint helyszín az elmúlt százhusz év magyar film- mozi- kultúr-

és politikatörténetének reprezentatív csomópontja.” Az ezt követő évtizedeket, amelyekben lassan besimult az egy kézbe vett fővárosi mozik állományába, a filmtörténész Kelecsényi László visszaemlékezése (*Az én Urániám*) idézi fel.

Az egykori Uránia Tudományos Színház eredeti célja az ismeretterjesztés, a tudományok népszerűsítése volt. A könyv elsősorban azt a folyamatot szemlélteti, ahogyan az ismeretterjesztés fellegrárból a szórakoztatás színterévé alakult, s végül eljutott mai, összetett funkciójái: a magyar és európai filmművészet értékeinek közvetítője, a hazai filmélet kiemelt helyszíne, de hozzájárul a mozgóképkultúrával összefüggő oktatáshoz is. S hogy ezeknek a feladatoknak hogyan felelhet meg úgy, hogy közben piaci versenyzőként is helyt kell állnia, önálló forgalmazói tevékenységet nem folytat, és saját archívummal sem rendelkezik – ez már egy sajátosan magyar történet, amelyre a kötet röviden ugyancsak kitér.

Sok szállal kötődik az Uránia az érte tevékenykedő nemzedékek révén a magyar kultúra és szellemi élet egészéhez – írja Elekes Botond, az Uránia igazgatója. Hogy a mozi története nem csupán kulturális, de személyes történet is, erre a könyv szerkesztője is kitér az előszóban: „Az Uránia az átlagosnál nagyobb filmszínház, dolgoznak benne üzemvezetők, mozigépészek, pénztárosok, jegykezelők, programszervezők, igazgató, pénzügyi és kommunikációs munkatársak, gondnok, örök és ruhatárosok is.” És ugyan az itt megfordult hazai és külföldi nézők, filmes szakemberek, fesztivállátogatók emlékei nem kapnak helyet a kötetben – bár az utolsó oldalakon szerepel pár világsztár bejegyzése az Uránia aranykönyvéből – a privát történetek felől közelíti meg a mozi legendáriumát Mányi István építész személyes hangú beszámolója, Csontváry Kosztka Tivadar, Karinthy Frigyes egy-egy rövid írása, csakúgy, mint Kelecsényi László visszaemlékezése a Kádár-kori Urániáról. Az ismeretlen Uránia egyszerre tanulmánykötet és szubjektív beszámoló a mozi különböző korszakairól, ugyanakkor gazdag képi anyagának köszönhetően élvezetes, albumként lapozható dokumentumgyűjtemény is.

Nemzeti Filmszínház Nonprofit Kft. / Méry-Ratio Kiadó.

